

УДК 332.14:333.9:338.245

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/215-217

Володимир КОРОЛЬ

в.о. завідувача відділу міжнародного
приватного права Науково-дослідного
інституту приватного права і
підприємництва імені академіка
Ф.Г. Бурчака Національної академії
правових наук України,
доктор юридичних наук

**ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ВИКЛИКІВ**

В умовах триваючої третій рік поспіль на території України міжнародного збройного конфлікту має місце розгортання небезпечних екзогенних та ендогенних трендів, які зумовлюють загострення проблем екзистенційного характеру як щодо збереження суверенної країни у цілому, так і захисту її національних економічних інтересів зокрема. У такому контексті важливого значення набуває підвищення інституційної спроможності органів сектора безпеки, удосконалення санкційного законодавства та формування сталої судової практики щодо відповідної категорії адміністративних справ.

Восени 2023 року міжнародними та іноземними партнерами було опубліковано перелік нагальних реформ, які Україні рекомендується здійснити у період від 3 до 18 місяців. При цьому пріоритети на період 18 місяців охоплюють, у тому числі, реорганізацію Бюро економічної безпеки та реформування і реструктуризацію Служби безпеки України, зокрема, обмеження правоохоронних повноважень СБУ [1].

Важливу роль у забезпеченні національних економічних інтересів відіграють також державні правоохоронні органи. У причинно-наслідковій площині, в умовах дії правового режиму воєнного стану, є цілком зрозумілим акцентування уваги Державного бюро розслідувань на злочинах проти основ національності безпеки. Поряд із цим вагомою є роль ДБР щодо створення підстав для застосування до фізичних та юридичних осіб держави-агресора спеціальних економічних заходів (санкцій). Питання полягає у тому, що одні й ті самі дії іноземних інвесторів – суб'єктів приватного права в умовах мирного часу та де-факто загарбницької війни мають абсолютно протилежне значення для держави, різну юридичну кваліфікацію та відповідні, у тому числі негативні, майнові наслідки.

Так, у звіті про діяльність Державного бюро розслідувань за 2023 рік зазначено, що за результатами розгляду ВАКС задовольнив заяви Мінюсту за матеріалами в тому числі ДБР, а саме:

– рішення у справі № 991/1914/23 від 20.03.2023 стосовно громадян рф Ротенберга Аркадія, Ротенберга Ігоря, Пономаренка Олександра, Скоробогатька Олександра. Стягнуто в дохід держави частку у розмірі 100 % статутного капіталу ТОВ «Авангард-Віларті», право на яку зареєстроване за компаніями «Оушен Плаза Проджект (Кіпр) ЛТД» («Ocean Plaza Project (Cyprus) Limited») та «Ітодер Інвестментс Лімітед» («Ethoder Investments Limited»); частку у розмірі 66,65 % статутного капіталу ТОВ «Інвестиційний союз «Либідь», право на яку зареєстроване за ТОВ «Авангард-Віларті»;

– рішення у справі № 991/265/23 від 16.02.2023 стосовно Дерипаски Олега. Стягнуто в дохід держави, зокрема, 100 % статутного капіталу ТОВ «Глухівський кар'єр кварцитів», ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ТОВ «Компанія «Алюміній України», ТОВ «Гуардон України», ТОВ «Сервісний центр «Металург», ТОВ «Час ІТ», ТОВ «Центр обліку Миколаїв», Миколаївський благодійний фонд «Центр соціальних програм», ТОВ «ЗапоріжжяАлюмінторг», ПрАТ «Хустський кар'єр», 29,5363 % акцій АТ «Запорізький виробничий алюмінієвий комбінат»;

– рішення у справі № 991/1542/23 від 27.02.2023 стосовно Гінера Євгена. Стягнуто в дохід держави активи 88,890583 % акцій Акціонерного товариства «Перший інвестиційний банк»;

– рішення у справі № 991/6051/23 від 22.08.2023 стосовно ПАТ «Група ЛСР» (ТОВ

«АЕРОК»). Стягнуто в дохід держави 100 % частки статутного капіталу ТОВ «АЕРОК» в розмірі 437 447 057,77 грн [2].

Поряд із виключною санкцією у виді стягнення активів у дохід держави, однією із основних законодавчо передбачених санкцій, дефініцію якої було удосконалено, є блокування активів.

При цьому автентичне офіційне тлумачення поняття «блокування активів» було як частково змінено, так і доповнено. Отже, тимчасове «обмеження» було змінено на тимчасове «позбавлення» суб'єктів приватного права – фізичної або юридичної особи двох із трьох класичних правомочностей права власності: користування та розпорядження належними їм активами. Слід звернути увагу, що законодавець не обмежився активами, які «належать» суб'єктам приватного права. Дійсно, санкція у виді блокування може стосуватися активів, щодо яких особа може вчиняти дії, які є тотожними за змістом здійсненню права розпорядження ними, причому як прямо, так і опосередковано через інших суб'єктів приватного права – резидентів інших держав.

Розгляд санкційних справ віднесено до юрисдикції одного із вищих спеціалізованих судів, а саме Вищого антикорупційного суду, такому розгляду притаманна низка процесуально-правових та матеріально-правових особливостей.

Справи про застосування санкцій підлягають вирішенню у достатньо короткий строк – протягом 30 днів з дня надходження позовної заяви до суду, при цьому розгляд здійснюється за правилами не загального, а спрощеного позовного провадження.

Для застосування санкції у виді стягнення активів у дохід держави необхідним є додержання одночасно двох умов: 1) дія правового режиму воєнного стану, тобто, у межах цього періоду; 2) застосування раніше до особи санкції, відповідно до прийнятого рішення Ради національної безпеки і оборони України, яке введено в дію Указом Президента України, у виді блокування активів.

Попри те, що зміни до Закону України «Про санкції» від 14.08.2014 набрали чинності у травні 2022 року, щодо санкції у виді стягнення активів у дохід держави може бути застосований принцип ретроспективної дії, що зумовлює взяття до уваги дій підсанкційних осіб, які були ними вчинено до набрання чинності зазначеними змінами.

Оскільки для судової практики щодо даної категорії справ є характерним оскарження ухвалених рішень Вищого антикорупційного суду як суду першої інстанції в апеляційному порядку, зазначимо, що такий перегляд здійснюється апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду, утворення якої передбачено у ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016.

У даному контексті заслуговує на увагу ще одна особливість розгляду санкційних справ, яка полягає у тому, що постанова апеляційної палати Вищого антикорупційного суду набирає законної сили негайно після її проголошення та не підлягає оскарженню у касаційному порядку.

У межах судової практики, яка перебуває на стадії формування, набуває усталеного характеру підхід суду апеляційної інстанції щодо підтримки правової позиції суду першої інстанції в частині звернення до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» як одного із найбільш релевантних до санкційних суспільних відносин.

У даному контексті важливого значення набувають концепції легальності та легітимності ухвалених рішень та винесених постанов судами відповідних інстанцій. Питання співвідношення сутнісного розмежування зазначених концепцій не є новим для вітчизняної правової науки, тому можна навести як репрезентативний підхід М. Суржинського [3, с. 118], який фокусує увагу на квінтесенції легальності як законності, у свою чергу, екстраполюючи предмет дослідження вченого на проблематику тез доповіді – легітимність відображає підтримку інститутів громадянського суспільства, позитивне ставлення, довіру до рішень судових органів.

Аксіомою можна вважати твердження, що дії державних органів України, спрямовані на застосування санкцій до іноземних фізичних та юридичних осіб, які своїми діями та ресурсами підтримали збройну агресію, є в українському суспільстві максимально легітимними. У свою чергу, можна вважати дещо дискусійним і водночас не пріоритетним питання, наскільки легальним є застосування наведеного вище Закону України щодо, зокрема, обґрунтованості того, чи дійсно у діях підсанкційних осіб мало місце відмивання доходів, які були прямо чи опосередковано одержані ними внаслідок вчинення злочину.

Зазначені іноземні суб'єкти приватного права здійснювали інвестування в активи в Україні в межах вимог інвестиційного законодавства та не мали якихось легальних обмежень або заборон з міркувань національної економічної безпеки.

На окрему увагу заслуговує як внутрішньодержавна, так і міжнародно-правова проблематика фінансування тероризму.

Україна та її північна сусідня держава ратифікували Конвенцію ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму, яка стала частиною національного законодавства. Ще у 2017 році Україна подала позов до Міжнародного суду ООН, який виніс рішення 31 січня 2024 року.

Якщо лаконічно сформулювати сутність рішення Міжнародного суду ООН, яке викладено на 117 сторінках, то має місце визнання порушення з боку РФ зобов'язання, передбаченого п. 1 ст. 9 конвенції, оскільки не було вжито заходів для розслідування фактів, викладених в отриманій від України інформації щодо осіб, які ймовірно вчинили злочин, передбачений у ст. 2 конвенції. Водночас за результатами голосування десятьма голосами проти п'яти суд відхилив інші подання України [4].

Зазначене рішення містить міжнародно-правову кваліфікацію дій та бездіяльності північної держави в умовах, які мали місце ще до початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. Це означає, що Україна має готуватися до подальшої складної юридичної боротьби за захист національних інтересів, відновлення порушених немайнових і майнових прав постраждалих громадян і юридичних осіб, яка може тривати як в умовах дії правового режиму воєнного стану, так і післявоєнного відновлення країни.

Підсумовуючи викладе вище, можна зробити загальний концептуальний висновок, що санкційна політика держави здатна сприяти хоча б частковому відновленню пошкодженої або зруйнованої інфраструктури – житлової, енергетичної, транспортної, медичної, освітньої, наукової (прикладом останньої є руйнівний ракетний удар 23 січня 2024 р. по будівлі президії Національної академії правових наук України у місті Харків). Відновлення соціально-економічної справедливості шляхом накладення санкцій у виді блокування та стягнення у дохід держави активів фізичних та юридичних осіб, які підтримали збройну агресію, інституційно забезпечується в Україні на засадах як легальності, так і суспільної легітимності.

1. Білий дім розіслав листа із реформами, які має провести Україна для отримання допомоги. *Українська правда*. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2023/09/25/7421354/>.

2. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2023 рік. *Державне бюро розслідувань*. URL : <https://dbr.gov.ua/reports/kopiya-zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2023-rik>.

3. Суржинський М. І. Легітимність державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства (на прикладі України). *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 118–122.

4. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation). *International Court Of Justice*. URL : <https://www.icj-cij.org/case/166>.

УДК 330.131.7:338.245

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/217-219

Валентин М'ЯЧИН

професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор економічних наук,
кандидат технічних наук

СУЧАСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ПОЛІТИЧНОГО РИЗИКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Часто безпеку пов'язують з терміном «ризик». У багатьох нормативних документах можна знайти таке визначення безпеки: «Безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди для життя, здоров'я та майна громадян, а також для навколишнього природного середовища». Іноді безпеку розглядають як